

TEMPO NAPADA U SAVREMENIM USLOVIMA

U ovom broju naš časopis otpočinje sa objavljivanjem diskusije o tempu napada u savremenim uslovima. Namera nam je da čitaocima iznesemo nekoliko kraćih studija, mišljenja, osvrta na pojedina pitanja koja obuhvata ova tema radi što potpunijeg osvetljavanja uloge tempa, složenosti faktora i uslova iz kojih rezultira, iskustva iz ranijih ratova, perspektive itd.

Pozivajući starešine da daju prilog pokrenutoj diskusiji, ukazujemo — orijentacije radi — na neke grupe pitanja čijom bi se obradom doprinelo postizanju postavljenog cilja, što ni u kom slučaju ne znači da se njima iscrpljuje sve što se o toj temi može reći.

Grupu tih pitanja obuhvata uloga tempa u napadnim dejstvima eventualnog rata, korišćenje efekta savremene tehnike, paralisanje mera branioca; evolucija uloge tempa kroz istoriju; kompleksnost savremenog pojma tempa napada — brzina dejstva i tempo, proboj i prodor, pregrupisavanje snaga i tok operacije, prosečan dnevni tempo i operacija; početni period rata i tempo; tempo u dejstvima narednog perioda rata; tempo u susretnim borbama; itd.

Drugom grupom pitanja mogao bi se obuhvatiti uticaj pojedinih faktora i uslova na tempo napada: nuklearno oružje i tempo napada — kakav uticaj može njime ostvariti napadač, a kakav branilac, i koji se problemi u vezi s tim nameću; pokretljivost jedinica i tempo napada — uticaj, problemi; uloga i uticaj; vazdušnih desanata, jedinica u braničevnoj pozadini, iznenađenja, poznavanja situacije, manevra, načina i oblika dejstva, sadejstva; situacija u vazduhu i njen uticaj na tempo; odnos snaga, složenost tog faktora i način dobijanja prevage; uticaj morala i pitanja koja su vezana za to; uticaj zemljišta, posebno planinskog, krasa i vodenih prepreka i problemi koji otuda proizilaze.

Posebna grupa pitanja obuhvata probleme realizacije tempa: upotreba vatre, pre svega nuklearne — planiranje, izbor ciljeva, korišćenje efekta, savlađivanje kontaminiranih zona itd; obezbeđivanje vatrene pripreme i podrške; uticaj oblika borbenog poretka na realizovanje tempa i pothranjivanje snaga; upotreba i zadaci rodova, pre svega oklopnih jedinica, avijacije, zatim partizanskih jedinica, vazdušnih i pomorskih desanata; uloga mera borbenog obezbeđenja; uticaj rada pozadiniskih službi na realizovanje tempa. U obradi iskustava iz II svetskog rata posebno dolazi u obzir bogato i specifično iskustvo na našem ratištu. Veoma su zanimljiva i savremena gledanja na tempo napada u stranim armijama. Itd.

Već prvi prilozi diskusiji koje objavljujemo u ovom broju ukazuju na obilje i zanimljivost najraznovrsnijih tema koje još treba osvetliti i obuhvatiti u sledećim brojevima, čime bi se ostvarila veoma široka i korisna razmena mišljenja. Razumljivo, i za njihovo objavljivanje neophodno je da se zadovolje kriterijumi koji i inače važe za priloge u »Vojnom delu«.

O NEKIM OPŠTIM KARAKTERISTIKAMA TEMPA NAPADA

Pukovnik *Mirko TOMIĆ*

Poznato je da brz i neprekidan razvoj savremenih borbenih sredstava nameće potrebu sistematskog izučavanja uticaja tog razvitka na fizionomiju oružane borbe u celini i na pojedine njene elemente. Nužno je stalno preispitivanje ranije važećih principa i normi i njihovo usklađivanje sa nastalim promenama. Tempo napada spada svakako u onu grupu problema čije je izučavanje sa tog stanovišta veoma aktuelno. Sem ovog opšteg postoje za to i posebni razlozi ne samo teoretskog nego i praktičnog značaja. Jedan od njih jeste i u činjenici da nisu retke znatne razlike u gledanjima na mesto i značaj tempa napada u savremenim operacijama, a naročito na mogući tempo u određenim situacijama. Te razlike su posledica pre svega jednostranog gledanja na činioce od kojih zavisi tempo napada. Ako je to tačno bilo bi veoma korisno da se ukaže na te činioce, odnosno na kompleksnost i složenost tempa kao kategorije oružane borbe. Budući da je tempo napada takva kategorija u kojoj ispoljavaju svoj uticaj praktično svi elementi borbene (operativne) situacije, to bi i svaka njegova teorijska analiza koja bi pretendovala na iscrpnost i potpunost morala biti svestrana, a time i veoma opširna. To međutim, ne znači da nije moguće razmatranje i samo nekih, zasebno uzetih pitanja koja se tiču tempa napada, naravno pod uslovom da se pri tome uvek ima u vidu celina pojave. Dalje izlaganje na ovom mestu ima upravo takav, ograničeni cilj i predstavlja pokušaj da se u sažetoj formi odgovori na sledeća tri pitanja: suština tempa napada i njegovo mesto u odnosu na osnovne faktore oružane borbe; osnovne tendencije u evoluciji tempa napada; i značaj tempa napada danas s obzirom na razvoj savremenih borbenih sredstava.

Odgovor na prvo pitanje — o suštini tempa napada — uključivao bi u sebe svakako i raščišćavanje eventualnih terminoloških problema. Smatrajući, međutim, da takvih problema u vezi s tempom napada u našoj vojnoj terminologiji uglavnom nema, ograničiću se samo na neke napomene. Pre svega, smatram da je tempo vezan isključivo za *napadna dejstva* (uključujući i gonjenje) te da je zbog toga termin »tempo napada« precizniji i adekvatniji nego »tempo dejstva« koji se takođe upotrebljava u istom značenju. Dalje, tempo napada je kategorija koja se tiče isključivo napadnih dejstava *kopnenih snaga* (što ne isključuje podršku tih dejstava od strane snaga RM i RV) pa se u daljem tekstu i razmatra samo u tom značenju. Najzad, iako se tempo javlja i ima određen značaj u svim oblicima i razmerama oružane borbe (taktičkim, operativnim i strategijskim), ovde će biti reči o tempu pre svega kao o *operativnoj i strategijskoj kategoriji* jer mislim da njegova suština najjasnije dolazi do izražaja u operacijama kao najvišoj formi oružane borbe. Pojmovi, odnosno termini »dnevnog tempa« i »prosečnog tempa operacije« svakako su sami po sebi dovoljno jasni i opštepoznati te ne zahtevaju posebno objašnjenje.

Opšteusvojeno značenje termina »tempo napada« kod nas, pa prema tome i njegova definicija, jeste — *brzina kojom napadač savladuje bra-
njeni prostor*.¹ Ovako definisan tempo napada i njegov odnos prema osnovnim faktorima oružane borbe mogao bi se uprošćeno izraziti i

P
T — — . o, to jest kao srazmera savladanog prostora (p) pre-
v

ma utrošenom vremenu (v) pomnožena faktorom odnosa snaga.²

Iz ovakvog odnosa vidi se pre svega da se tempo napada povećava ako se povećava savladani prostor, odnosno ako se smanjuje utrošeno vreme i, najzad, ako se poboljšava odnos snaga (naravno, u korist napadača), i obratno. U vezi sa ovakvim uticajem osnovnih faktora borbe na tempo napada mogu se istaći i neke njegove karakteristike, važne ne samo za teoretska razmatranja nego i za praktične postupke.

To je, na prvom mestu, činjenica da *tempo napada nije samostalna, nezavisno promenljiva veličina nego funkcija svih ostalih elemenata date situacije, koja se menja čim se promeni bilo koji od tih elemenata*. To, pak, znači da se za tempo napada ne mogu davati nikakve opštevažeće norme, jer će biti drugačiji u svakoj situaciji.

Iz toga sledi takođe zaključak da se pri proceni date situacije (rešavanju zadatka) ne može polaziti od tempa napada već, naprotiv, da do njega tek treba doći što realnijom procenom svih poznatih elemenata.³

Iz navedenog odnosa pojedinih faktora i njihovih uticaja na tempo napada moglo bi se na prvi pogled zaključiti da je već samim postavljanjem zadatka, odnosno stanjem odnosa snaga, tempo objektivno dat i da tu rešavalac zadatka nema nikakvog uticaja. Međutim, ako se ta strana pitanja pažljivije razmotri, doći će se do nešto drukčijeg zaključka. Pre svega, dobijenim zadatkom ne moraju biti određena sva tri navedena elementa (prostor, vreme i odnos snaga). *Prostor*, tj. zona napada, a pre svega njena dubina koju treba savladati da bi se dostigla određena linija ili objekat napada, najčešće je određena i u tom pogledu izvršilac zadatka ne može bitno da menja stvar. *Vreme* za koje treba izvršiti postavljeni zadatak takođe je najčešće određeno, ali ne uvek tako fiksno i precizno da ne bi ostalo mesta uticaju samog izvršioca. Često se to postavlja u formi zahteva: »što pre«, »u toku 5—7 dana« i sl., što omogućuje izvršiocu da u određenoj meri sam utiče na trajanje operacije, a time i na njen tempo.⁴

¹ Brzina se najčešće izražava u kilometrima na dan ili na čas — km/d, km/č. Ako se kao vremenska jedinica uzima dan, onda je to 24 časa a ne dan u značenju vidnog vremena. Brzina na dan uzima se obično u operacijama, dok se tempo u taktičkim dejstvima obično izražava po času. U ovom drugom slučaju može se izražavati i u metrima, ali rede.

² To, naravno, ne pokazuje i tačne kvantitativne odnose. Jer, jasno je da dvostruko povoljniji odnos ne znači istovremeno i dvostruko veći tempo s obzirom na to da se povećana nadmoćnost može realizovati i u drugim rezultatima, a ne samo u tempu.

³ Jasno je istovremeno da — kad se procenom dode do zaključka o mogućem tempu — s njim treba i može se računati u daljoj analizi, a pre svega u planiranju borbenih dejstava.

⁴ Posebno je pitanje da li i koliko je ovakav način određivanja vremena za izvođenje operacije celishodan i opravdan, naročito sa stanovišta planiranja, organizacije sadejstva i dr.

Najinteresantniji je svakako treći faktor koji je postavljen kao »odnos snaga«. Taj termin treba u ovom slučaju shvatiti u njegovom najširem značenju.

Treba odmah reći da se ovaj, treći član formule, tj. treći faktor tempa, i kvalitativno razlikuje od prva dva. Naime, prostor i vreme predstavljaju zapravo samo objektivne uslove u kojima se odvijaju dejstva, dok odnos snaga predstavlja suprotstavljanje napadača i branioca, onaj živi i dinamični elemenat koji pored merljivog materijalnog odnosa snaga u sebi sadrži ne samo neke teško merljive veličine (obučenost, moral i dr.) nego i veštinu ratovanja, subjektivni faktor i jedne i druge strane. Ovaj, treći faktor, može postavljenim zadatkom takođe biti objektivno dat. Naime, ako je pretpostavljena komanda, računajući sa snagama koje ima branilac, odredila i snage koje će izvršiti napad, to znači da je u krajnjoj liniji odredila i odnos snaga. Time bi, naravno, bili dati i svi najvažniji faktori od kojih zavisi tempo napada pa, prema tome, u osnovi i sam tempo. Međutim, to su samo objektivne pretpostavke, realna mogućnost da se ostvari time određeni tempo. Da li će on i stvarno biti realizovan i u kojoj meri zavisi dalje od subjektivnih postupaka jedne i druge strane. Jasno je da osnovne preduslove uspešne realizacije mogućeg tempa od strane napadača predstavljaju maksimalno realna i objektivna procena date situacije i borbeni postupci koji će u najvećoj meri odgovarati takvoj situaciji. Pri tome, naravno, težište procene mora biti upravo na elementu »odnos snaga« koji je i sam veoma složen. On se, doduše, može i brojčano, tj. kvantitativno izraziti u dosta uprošćenom obliku (2:1, 4:1 ili kao faktor 2; 4; i sl.) ali je opštepoznato da iza dva slučaja jednakog tzv. »opšteg odnosa« može da stoji vrlo različita unutrašnja struktura odnosa snaga. Drugim rečima, odnos u pojedinim elementima (živa sila i pojedine vrste borbenih sredstava) može pri istom »opštem odnosu« da bude veoma nejednak. Za nas je ovde od interesa da vidimo da li i ta unutrašnja struktura odnosa snaga utiče na tempo napada i u kojoj meri. Detaljnija analiza pokazala bi da zapravo i nema elementa koji ne utiče na tempo, no pošto takva analiza nije cilj i predmet ovog razmatranja smatram da između mnogih treba posebno istaći dva faktora (ili tačnije dve grupe elemenata) od kojih najviše zavisi tempo napada. To su: *stepen neutralisanja branioca* (a to znači i nadmoćnost u sredstvima kojima se to postiže) i *pokretljivost napadačevih snaga* pri čemu je posebno značajna pokretljivost na bojištu i sposobnost savlađivanja prepreka svih vrsta.

Kao što se vidi, subjektivni faktor takođe znatno utiče na tempo napada. On pre svega dolazi do izražaja u licu komande koja postavlja zadatak, tj. određuje osnovne elemente od kojih zavisi mogući tempo (prostor, vreme i snage). Promašaji i nerealnost u ovom slučaju očigledno mogu imati ne male posledice. Druga »instancija« u kojoj subjektivni faktor utiče na tempo jeste izvršilac zadatka sa njegovom procenom i odlukom od koje zavisi koliko će objektivne mogućnosti za dati tempo napada biti i ostvarene. Važno je pri tome uočiti da i u slučajevima kad su zadatkom određeni i prostor, i vreme i snage, izvršilac zadatka može ne samo realnošću svoje procene uticati na opšti tempo nego u okviru toga posebno na tempo u određenim etapama i na izabranim pravcima.

Potpunije razmatranje evolucije tempa napada zahtevalo bi takođe znatno više prostora nego što mu je moguće posvetiti u ovakvom članku ograničenog cilja. Zato će biti dovoljno ako se ukaže samo na osnovne tendencije koje se ispoljavaju u toj evoluciji.

Već i letimičan pogled na istoriju ratova i razvoj oružane borbe pokazuje da tempo napada ima tendenciju *stalnog povećavanja*. Poznato je da je razvoj u tom pogledu zaključno do I svetskog rata bio relativno spor jer se nije bitno menjao jedan od osnovnih faktora tempa — pokretljivost jedinica. Sve do uvođenja motora tempo napada bio je uslovljen brzinom pešaka i konjanika. Revolucionarnu promenu u tom pogledu predstavlja svakako uvođenje motornih vozila uopšte, a posebno tenkova, što je omogućilo da se tempo napada radikalno poveća.

Poznato je da je u pojedinim operacijama u II svetskom ratu prosečan tempo nekih operacija iznosio i 50—60 km na dan, a u pojedinim slučajevima neke jedinice ostvarile su dnevni tempo i do 80 km (Nemci 1940. u Francuskoj i u prodoru ka Minsku juna 1941.). Današnji razvoj borbene tehnike uopšte, a posebno svih onih sredstava koja povećavaju pokretljivost jedinica i njihovu moć neutralisanja branioca, upućuje na nedvosmislen zaključak da bi u budućem ratu tempo operacija bio još veći nego u prošlom.

Druga tendencija koja se može uočiti u razvoju tempa napada jeste njegovo »ujednačavanje«. Poznato je, naime, da su do pa i u toku drugog svetskog rata postojale manje ili veće razlike između tempa napada koji se mogao ostvariti u fazi proboja taktičke dubine odbrane i u fazi tzv. eksploatacije proboja, zatim između tempa danju i noću, na planinskom i ravničastom zemljištu, na komunikativnim i besputnim prostorijama itd. Razvoj borbenih i ostalih sredstava omogućavao je da se te razlike sve više smanjuju, pre svega u tom smislu što je smanjivao negativan uticaj određenih faktora na tempo (noć, vodene i druge prepreke, zima itd.) Takav razvoj karakterističan je i danas, što znači da bi pri savremenom nivou borbene tehnike ove razlike bile svakako manje nego u prošlom ratu.⁵

Treći bitni momenat koji treba istaći jeste svakako neprekidan porast značaja tempa napada. Uporedo sa razvojem borbenih sredstava rastao je i značaj faktora vreme. Nova borbena sredstva pružala su mogućnost da se za kraće vreme postignu isti ili i veći rezultati. Borbena dejstva su se u tom smislu »zgusnula«, vreme je postalo »skuplje«. Veća pokretljivost omogućava braniocu da za manje vreme parira dejstvu napadača i popravi svoj položaj, a napadaču da brzinom preduhitri branioca. Savremeni razvoj je ovu tendenciju doveo takoreći do kraja u tom smislu što je maksimalno povećao značaj vremena. Najnovija borbena sredstva omogućavaju da se situacija čak i u operativnim razmerama bitno izmeni za vrlo kratko vreme koje se može meriti časovima. Koliki može biti uticaj tempa, odnosno vremena, može se videti i iz ove pretpostavke: U operaciji koja bi trajala 6—8 dana sa prosečnim tempom 40—50 km, moguće je savladati prostoriju dubine oko 300 km,

⁵ Analiza ovog problema, a naročito njegove reperkusije na fizionomiji savremenih napadnih i odbrambenih dejstava mogla bi predstavljati temu posebnog članka.

što predstavlja gotovo celu dubinu državne teritorije većeg broja malih, pa i srednjih zemalja. Ako bi branilac uspeo da prosečan tempo smanji na 20—25 km, time bi za isto vreme sačuvao polovinu branjene prostora, odnosno dobio bi novih 6—8 dana u toku kojih bi mogao, pod određenim uslovima, da bitno popravi svoj položaj. I obrnuto: ako bi napadač uspeo da ostvari tempo od 80—100 km, time bi braniocu oduzeo polovinu i onako kratkog vremena i skoro paralisao njegovu mogućnost intervencije rezervama i sl.

Ovom poslednjom karakteristikom tempa napada u osnovi je odgovoreno i na poslednje, treće pitanje — o značaju tempa napada danas. Tome bi trebalo dodati samo još neke važnije napomene. Pre svega, iz već navedenog značaja koji danas ima faktor vreme očigledno je da je u savremenim uslovima visok tempo napada *ne samo mogućan nego i da predstavlja jedan od osnovnih preduslova uspešnog ishoda napadne operacije*. U protivnom branilac koji raspolaže pokretljivim snagama i nuklearnim naoružanjem može potpuno da osujeti uspeh napadača.

Nova borbena sredstva (raketno-nuklearno oružje, vazdušno-desantne snage, oklopne jedinice i dr.) *čine procenu mogućnog tempa još složenijom*. Realna procena zahteva odlično poznavanje osobina ovih sredstava, njihovog načina upotrebe i taktičko-tehničkih mogućnosti da bi se sagledao njihov obostrani uticaj u konkretnoj operaciji.

Najzad, fizionomija savremenih operacija, kakvu bi nametnula upotreba najnovijih borbenih sredstava, čini procenu tempa napada još značajnijom i za napadača i za branioca i zahteva u tom pogledu najveću mogućnu tačnost. Pogrešne i nerealne procene u pogledu tempa koji treba i mogu da ostvare pojedini elementi borbenog poretka imale bi krupne posledice na usklađenost dejstva jedinica po vremenu i prostoru, što bi moglo dovesti do zastoja pa i neuspeha čitave operacije.

General-major *Milojica PANTELIC*

Jedno od ključnih aktuelnih pitanja savremene teorije napada jeste tempo napada. U stvari, problem tempa napada u istoriji razvitka ratne veštine vezan je sa pojavom operacije kao osnovne forme oružane borbe. I on je postao aktuelan upravo u onoj meri, koliko se operacija više afirmisala kao osnovna forma oružane borbe. Najpuniju afirmaciju ona je doživela u II svetskom ratu i to u svim oblicima oružane borbe: frontalnom, partizanskom, opštenarodnom odbrambenom. Do sada su već dobrim delom sređeni podaci u pogledu tempa napada u mnogim operacijama II svetskog rata.

U Evropi do otvaranja istočnog fronta. Nemci su u napadnim operacijama u Francuskoj 1940. ostvarivali tempo 40—50 km dnevno, u agresiji na Poljsku oko 30 km, u agresiji na Jugoslaviju oko 40 km. Italijani su u neuspeloj napadnoj operaciji u oblasti Pind — Janjina u Grčkoj 1940. imali dnevni tempo oko 7 km, a Grci u svojoj zimskoj napadnoj operaciji u novembru i decembru 1940. 1,5—5 km dnevno.

Istočni front. U početnom periodu rata, tempo nastupanja nemačkih oklopnih jedinica iznosio je u prva tri dana oko 66 km dnevno (u prva 24 časa oko 33 km) a u prvih 70 dana oko 10 km dnevno. Majnštajnovce jedinice u okviru protivudara u staljingradskoj bici (u cilju deblokade Paulusove okružene grupacije) ostvarivale su dnevni tempo 3—4 km. Nemački tempo u kurskoj bici na orelesko-kurskom pravcu od 6. do 8. jula 2—3 km, a bjelgorodsko-kurskom 4. i 5. jula 3—4 km dnevno.

Sovjetska armija je u prvom periodu rata (jun 1941 — novembar 1942) ostvarivala dnevni tempo u operacijama 3—5 km, u drugom (novembar 1942 — decembar 1943) 7—15 km, a u trećem (decembar 1943 — do konca rata) 25—30 km dnevno. U staljingradskoj ofanzivi tempo je iznosio oko 40 km dnevno, u kurskoj bici 9 km dnevno. U šauljatskoj operaciji (jul — avgust 1944), za prvih 7 dana prosečan tempo pešadijskih jedinica iznosio je 20, a brzopokretnih 60 km dnevno. U jaši-kišinjevskoj operaciji, srednji tempo na pojedinim pravcima iznosio je oko 25—30 km dnevno, a u lavovsko-sandomješkoj (jul — avgust 1944) srednji tempo iznosio je do 15 km dnevno.

Zapadni front 1944—1945. U napadnim operacijama saveznika u Francuskoj, prosečni tempo u taktičkoj dubini protivničke odbrane iznosio je 0,5—6 km, u operativnoj 15—20 km, a tempo oklopnih jedinica i do 50 km. U Normandiji, od 7. do 12. juna 1944. dnevni tempo anglo-američkih armija iznosio je po 2 km u periodu proboja kod Sen Loa. U fazi gonjenja kroz Francusku i Belgiju saveznici su za 8—10 dana ostvarili prodor dubine 400—500 km sa prosečnim tempom 50 km na dan. U ardenskoj protivofanzivi 1944. Nemci ostvaruju dnevni tempo od 15 km.

Severna Afrika. Italijani u svojoj ofanzivi u septembru 1940. ostvaruju prosečan dnevni tempo za prva 4 dana 20—21 km, Britanci u decembru 1940. za prva 3 dana dnevni tempo oko 35—40 km, a u procesu nastupanja 4. II 1941. — 150 km; 5. II — 100 km. Nemački afrički korpus ostvaruje u svojoj napadnoj operaciji koja je počela 30. marta 1941. dnevni tempo 57 km (za 14 dana je probio dubinu oko 800 km). Montgomery u napadnoj operaciji kod El Alamejna oktobra 1942. ostvaruje dnevni tempo u proboju taktičke odbrane 1,5 km, u operativnoj dubini 26 km dnevno — izvodeći operaciju dubine 2.220 km. Dnevni tempo anglo-američkih armija u ofanzivnim operacijama na Siciliji iznosio je 10—12 km dnevno.

U našem narodnooslobodilačkom ratu. Prosečni dnevni tempo napadne operacije naše 1. armije (sremska operacija) iznosio je prema nekim proračunima 15—18 km dnevno.

Ako bismo pokušali da na bazi navedenih iskustava definišemo pojam tempa napada, mislim da u tome ne bismo u potpunosti uspeali. Očevidno je da je shvatanje pojma tempa napada veoma raznovrsno, a takođe i metodologija njegovog odmeravanja. Naime, susrećemo se sa podacima o tempu napada koji se verovatno odnose isključivo na težišni pravac u okviru napadne operacije, a istovremeno i sa podacima koji se verovatno odnose i na težišni pravac napada i na pomoćne u okviru čitave napadne operativne zone. Takođe se susrećemo sa posebnim od-

meravanjem tempa napada u taktičkoj i operativnoj zoni. Zatim, sa odmeravanjem tempa napada vezanim za pešadijske i oklopne jedinice. Zbog toga se u teoretskom osvetljavanju ove problematike mora pre svega raščistiti sa pojmom tempa napada i metodologijom njegovog odmeravanja. Mislim da bi bilo najcelishodnije da se pojam tempa napada definiše ovako: *Pod tempom napada u operaciji podrazumeva se prosečan dnevni tempo prodora snaga na težišnom pravcu na celoj dubini napadne operacije, izražen u kilometrima.*

Ovakva definicija može se argumentovati sledećim:

a) Ma koliko bili značajni bojevi u okviru jedne operacije koji se odvijaju na pomoćnim operativnim i taktičkim pravcima, ipak su odlučujući oni bojevi koje glavne snage određene operativne, operativno-strategijske ili strategijske jedinice izvode na težišnom pravcu operacije. Otuda i tempo napada koji se ostvaruje na tom pravcu presudno utiče na razvitak tempa napada i na pomoćnim pravcima.

b) Ako bi se pod pojmom prosečnog tempa napada u napadnoj operaciji podrazumevao prosek zbira različitih tempa napada ostvarenih na svim pravcima u okviru jedne napadne operacije, došlo bi se do kategorije koja ne može imati praktično značenje sa stanovišta planiranja, predviđanja i realizovanja određene napadne operacije, naravno ukoliko tempo na pomoćnom pravcu nije odlučujuće uticao na tok i tempo operacije u celini. Naime, baš zato pomoćni pravac može ponekad pre-rasti u glavni.

Prema tome, kada je reč o tempu napada u napadnoj operaciji u celini, izgleda da je najcelishodnije opredeljavati ga na bazi tempa koji se predviđa, planira i ostvaruje na težišnom pravcu.

Međutim, postavlja se pitanje da li je za teoriju i praksu napada od interesa određivanje tempa napada, imajući u vidu samo operaciju u celini ili, pak, postoje određene praktične potrebe za njegovo razmatranje iz različitih aspekata: na pomoćnim pravcima u okviru date operativno-napadne zone, u okviru taktičke i operativne dubine branioca, na nivou pojedinih elemenata operativnog ili strategijskog rasporeda jedinice koja izvodi operaciju, u okviru napadnih borbi koje izvode niže taktičke jedinice ili napadnih bojeva koje izvode više i najviše združene taktičke jedinice operativne vojske KoV? Konačno, postavlja se pitanje da li imaju praktičnog značenja predviđanje i planiranje tempa napada u napadnoj borbi, boju i operaciji raznovrsnih jedinica koje dejstvuju u pozadini neprijatelja u suštini na partizanski način? Mislim da se najkraće može odgovoriti da određivanje tempa napada iz svih tih aspekata ima sasvim određeno praktično značenje. Tako, na primer, u okviru jedne napadne operacije, komanda koja je organizuje i planira treba da predviđa tempo napada ne samo na težišnom već i na pomoćnim pravcima. Razlozi za to su mnogobrojni, ali su dva osnovna: uspeh operacije i te kako zavisi od toga kakav će se tempo napada ostvarivati na pomoćnim pravcima, iako je, najčešće, za uspeh napada odlučujući tempo koji se ostvaruje na težišnom pravcu dejstva. Naime, poznato je da ponekad iznenadan i neočekivan uspeh snaga na pomoćnom taktičkom ili operativnom pravcu može bitno uticati na dalji tok dejstva glavnih snaga — na težišnom pravcu. Zatim, ma kako bio »tempiran« odnos

snaga na pojedinim pravcima u praksi svake operacije, tempo napada biće različit na svakom od pravaca. Sve su to razlozi što posebno planiranje i predviđanje tempa napada i na pomoćnim pravcima napadne operacije imaju svoje opravdanje sa stanovišta prakse.

Puno opravdanja imaju i posebno planiranje i predviđanje tempa napada za pojedine elemente operativnog ili strategijskog rasporeda jedinice koja izvodi operaciju. Zašto? Zato što su različite uloge pojedinih elemenata operativnog ili strategijskog rasporeda jedinice u operaciji (prvi ili drugi operativni ešelon, rezerve i sl.) i što svaki od njih izvršava svoj zadatak u raznovrsnim (posebnim) uslovima i pri posebnom odnosu snaga. Prema tome, svaki šematizam i izjednačavanje u pogledu opredeljivanja visine tempa napada elementima borbenog poretka ili operativno-strategijskog rasporeda jedinica bili bi štetni. Primera radi: prvi operativni ešelon može biti mnogo jači od drugog, a da mu je planiran sporiji tempo napada zato što nanosi početni udar i probija taktičku dubinu neprijateljeve odbrane, dok drugi ešelon i rezerve mogu biti znatno slabijeg sastava, a da istovremeno imaju obavezu da ostvare brži tempo napada zato što dejstvuju pri postojanju slobodnih taktičkih operativnih prostoriya u braniočevoj odbrani, mnogobrojnih međuprostora širih dimenzija, slabije fortifikacijski utvrđenih odbrambenih pojaseva, položaja i rejona. Dalje, normalno je što se zahteva mnogo brži tempo napada od onog borbenog ešelona ili uopšte elementa borbenog poretka jedinica čije jezgro sačinjavaju oklopne, nego od onog čije su jezgro pešadijske snage.

Moglo bi se postaviti i pitanje da li je tempo napada kategorija koja pripada isključivo jednoj oblasti ratne veštine (recimo operativnoj veštini) ili svim njenim oblastima: taktici, operativnoj veštini i strategiji. Na prvi pogled izgleda ubedljivo da se tempo napada tretira isključivo kao kategorija koja pripada teoriji i praksi operativne veštine. To je pre svega zato što su se i pojam i problem tempa napada pojavili sa nastankom operacije kao forme oružane borbe. Međutim, pošto operacija po svojoj unutarnjoj sadržini, sem ostalog, predstavlja i skup raznovrsnih bojeva, a bojevi se sastoje iz borbi nižih taktičkih jedinica, prirodno je što se nameće zaključak da konačan i prosečan tempo napadne operacije zavisi i od tempa sa kojim se ostvaruju napadne borbe i bojevi, posebno na težišnom pravcu. Takođe, tempo napada na bilo kojem pomoćnom pravcu u okviru operacije zavisi i od tempa sa kojim se ostvaruje svaka posebna napadna borba ili boj. Na osnovu toga može se zaključiti da tempo napada postoji kao kategorija i da ima puno praktično opravdanje ne samo u oblasti operativne veštine već i u oblasti strategije i taktike.

Prividno, takođe, može izgledati da je sa stanovišta prakse bespredmetno planirati i predviđati tempo napadne borbe, boja i operacije snaga u pozadini neprijatelja. Međutim, pošto uspeh određene napadne borbe, boja i operacije i u pozadini neprijatelja i te kako zavisi od tempa kojim se ostvaruju, logično je da se iz toga izvuče zaključak o opravdanosti teoretskog i praktičnog razmatranja ovog problema i u dejstvima u pozadini neprijatelja. Razume se, uslovi u kojima se odvija napadna borba, boj ili operacija u pozadini neprijatelja kvalitetno se razlikuju od onih u kojima se odvija napadna borba, boj i operacija u

zahvatu fronta. Ali ta činjenica ne negira potrebu teoretskog i praktičnog razmatranja tempa napada u borbenim dejstvima u pozadini neprijatelja, već samo ukazuje na neophodnost specifičnih kriterijuma u predviđanju, planiranju i odmeravanju tempa napada u tom slučaju. Specifičnost se pre svega ogleda u drugačijem odnosu prostora i vremena u ostvarivanju tempa napadne operacije, boja i borbe, gde se vremenska brzina njihovog izvođenja javlja kao prvostepeni elemenat opredeljenja tempa napada. Jer, tu se najčešće radi o likvidiranju pojedinih objekata ili prikupljenog elementa neprijateljevog rasporeda.

Na osnovu izloženog mogao bi se *pojam tempa* napada, u najširem smislu reći, definisati i ovako: tempo napada je prosečni dnevni tempo (24 č) prodora snaga na težišnom pravcu napadne operacije, boja ili borbe i napada strategijske, operativne ili taktičke jedinice izražen u kilometrima.

Pri razmatranju problematike tempa napada u savremenoj napadnoj borbi, boju i operaciji, veliku vrednost imaju iskustva iz proteklih ratova, posebno ona koja su stečena u periodu drugog svetskog rata. Na osnovu tih iskustava može se izvući nekoliko zaključaka:

Prvo, pre svega pada u oči da je slika cifarskih pokazatelja koji ilustruju tempo nekih napadnih operacija iz drugog svetskog rata veoma šarolika i protivurečna. Tako, na primer, susrećemo se sa ciframa vanredno visokog i niskog tempa napada u različitim fazama rata. To upućuje na zaključak da se ne može pledirati ni na kakav univerzalni recept u pogledu predviđanja i određivanja tempa napada, već se on mora konkretno razmatrati i određivati u svakoj napadnoj operaciji na bazi svestrane analize i ocene svih uticajnih faktora čije se dejstvo ispoljava u procesu pripreme, organizacije i izvođenja te operacije.

Drugo, ipak se, bez obzira na postojanje pojedinih izuzetaka, ispoljavaju i određene specifične zakonitosti u pogledu ostvarivanja tempa napada. Među njima se ističu sledeće:

a) Očevidno je da se najviši tempo napada pojavljuje u napadnim borbama, bojevima i operacijama onih oružanih snaga koje u ratu u celini ili u pojedinim njegovim fazama u suštini imaju strategijsku ofanzivu i inicijativu. Otuda nije ni malo slučajno što su nemačke oružane snage ostvarivale izrazito visok tempo svojih napadnih operacija u početnom periodu sovjetsko-nemačkog rata, a sovjetske oružane snage u ostalim, a naročito u završnoj fazi toga rata.

b) Takođe je očevidno da je ostvarivan viši tempo napadne borbe, boja i operacije tamo gde su se u ulozu glavnog nosioca napada pojavljivale oklopne i mehanizovane jedinice, a ne pešadijske.

c) U celini uzevši, viši tempo napada ostvarivan je u operativnoj nego u taktičkoj dubini protivničke odbrane.

d) Razume se, najčešće je viši tempo napada ostvarivan u onoj napadnoj operaciji u kojoj je ostvaren povoljniji odnos u tzv. materijalnim elementima odnosa snaga: živoj sili, tenkovima, artiljerijskim i minobacačkim oruđima, avijaciji i sl.

e) Kao veoma značajni faktori za ostvarivanje visokog tempa napada javljaju se i primena najpogodnijeg oblika manevra i grupisanje snaga u skladu sa zahtevima konkretne situacije.

f) Tempo napada, kao inače i celokupan tok i rezultati napadne borbe, boja i operacije, zavisio je u velikoj meri, a često i presudno, od stepena umešnosti i stvaralaštva subjektivnog faktora (ljudi — komandovanja) u pripremi i organizovanju određenog napadnog boja ili operacije.

g) Stanje borbenog morala i njegova evolucija u procesu borbe, boja i operacije sopstvenih i protivničkih trupa odlučujuće su se reflektovali na ostvarivanju ovakvog ili onakvog tempa napada.

Šarolika i protivurečna slika kretanja tempa napada u operacijama drugog svetskog rata upućuje, takođe, na zaključak da je bespredmetno u teoriji taktike, operativne veštine i strategije propisivati cifarske pokazatelje u pogledu prosečnog tempa napada. To prosto zbog toga što se taj tempo može realistički predviđati samo u svakom konkretnom boju i operaciji. Takvo stanovište prihvaćeno je i u našoj Ratnoj službi samim tim što se izbeglo određivanje ma kakvih normi (cifarskih pokazatelja) u pogledu tempa napada, već je samo ukazano na faktore od kojih on zavisi.

Navedena postavka je sigurna polazna osnovica za razmatranje faktora koji utiču na tempo napadne borbe, boja i operacije u savremenom ratu uopšte i posebno u našem opštenarodnom odbrambenom ratu. Na bazi iskustava stečenih u proteklom ratu i ove postavke očividno je da se među osnovne faktore od kojih zavisi tempo napada ubrajaju sledeći:

Odnos snaga. U procesu neprekidnog razvitka oružane borbe stalno se menjaju uloge, mesto i međusobni odnos materijalnih elemenata koji se uklapaju u opšti okvir nazvan »odnos snaga«. U savremenoj oružanoj borbi pod tim materijalnim elementima odnosa snaga podrazumevamo: živu silu iz određenog aspekta, broj nuklearnih projektila, tenkova, artiljerijskih i minobacačkih oruđa, avio-poleta itd., itd. Zavisno od oblika oružane borbe i karaktera napadne borbe, boja ili operacije, odlučujući može da bude ovaj ili onaj faktor. Ponekad je to odnos u živoj sili, katkad u artiljerijsko-minobacačkim oruđima, često u oklopnim snagama itd. U napadnim borbama, bojevima i operacijama u NOR-u 1941—45, kao što znamo, najčešće su najuticajniji faktori u opštem sklopu elemenata odnosa snaga bili živa sila i lako pešadijsko naoružanje. U mnogim operacijama na sovjetsko-nemačkom ili drugim ratištima bile su to oklopne jedinice ili, čak, odnos u avijacijskoj vatri. U savremenoj operaciji, u celini uzevši, često će odnos u nuklearnim projektilima biti onaj faktor odnosa snaga koji će ispoljiti najjači uticaj na tok i rezultate, a time i na samu visinu tempa operacije. U napadnim operacijama proteklog rata, oklopne jedinice su najčešće u sledećim etapama i u toku dejstva u operativnoj dubini protivnika bile glavni nosioci tempa napada, dok su u taktičkoj dubini to bile združene pešadijske jedinice. Sada se kod vodećih nuklearnih oružanih snaga menja situacija u tom smislu što će oklopne i mehanizovane snage u celini i najčešće više uticati na brzinu tempa operacije od pešadijskih, i to ne samo u operaciji u celini, već i pri proboju taktičke dubine odbrane. Međutim, *treba istaći da i veoma povoljan odnos materijalnih elemenata odnosa snaga u jednoj napadnoj operaciji ne dolazi automatski do izražaja.* Njegova stvarna uloga zavisi od celishodnosti strukture elemenata

odnosa snaga u datoj operaciji, mogućnosti (objektivne) da se stvarno realizuju određena preimućstva i sposobnosti subjektivnog faktora (komandovanja) da tu nadmoćnost realizuje u praksi. Naime, može se desiti da se u nekoj napadnoj borbi, boju i operaciji u celini obezbedi veoma povoljan odnos snaga, ali da se ne obezbedi potrebna struktura onih elemenata ili da se nedovoljno efikasno reše ona pitanja od kojih zavisi da li će se više ili manje iskoristiti sve što postignuti opšti odnos omogućuje. Tako, na primer, iako se u nekoj napadnoj operaciji obezbedi višestruka nadmoćnost u nuklearnim projektilima, njeno potpuno iskorišćavanje zavisice, pored mnogih drugih momenata, prvenstveno od toga da li se istovremeno raspolaže povoljnim odnosom u oklopnim snagama i da li su te oklopne snage, s obzirom na zemljišne i druge uslove objektivno u povoljnoj poziciji da u potrebnoj meri eksploatišu efekte nuklearnih vatrenih udara, odnosno, da li je subjektivni faktor (komandovanje) najcelishodnije planirao, upotrebio i eksploatisao nuklearne udare. Ili, drugi primer. U praksi izvođenja određene napadne operacije može se desiti da će se jači uticaj na njen tok i rezultate, a posebno na visinu tempa napada, ispoljiti pri odnosu u oklopnim snagama 3:1 nego li 7:1. Takav slučaj bio bi kad bi operativna zona, u drugom primeru odnosa snaga, bila brdsko-planinskog karaktera, te oklopne jedinice ne bi mogle da budu glavni nosilac operacije, a time i tempa napada, bez obzira na ostvaren višestruki odnos u tenkoviima u korist napadača.

Zaključak se sam nameće: pri razmatranju faktora koji opredeljuju tempo savremene napadne borbe, boja i operacije mora se prvenstveno poći od odnosa snaga, ali takvog koji se formira i ocenjuje u svakom konkretnom napadnom boju i operaciji. Inače, u celini uzevši, nuklearni projektili i oklopne snage u savremenom napadnom boju i operaciji pojavljuju se kao faktor od kojih najčešće i presudno zavisi tempo napada.

Pokretljivost jedinica neosporno je jedan od prvorazrednih faktora od kojih zavisi tempo napada. Reč je, razume se, o taktičkoj, operativnoj i strategijskoj pokretljivosti. Pri tome se radi o kompleksno i praktično shvaćenoj pokretljivosti. Tehnokratsko shvatanje pokretljivosti jedinice u oružanoj borbi svodi se na apsolutizovanje tehničkog faktora i stepena motorizacije kao isključivog faktora od kojeg zavisi pokretljivost. Međutim, iako je tačno da u podizanju pokretljivosti taktičkih, operativnih i strategijskih jedinica neprekidno raste uloga tehničkog faktora, tj. stepena motorizovanosti, ipak je u suštini pokretljiviji onaj ko je sposobniji da u određenim uslovima zemljišta i vremena dejstvuje brže i elastičnije. Jedinice sa manje motorizacije, ili bez nje, mogu u određenim uslovima biti pokretljivije i efikasnije u borbi od onih koje su zasićene motornim vozilima i drugim tehničkim sredstvima ako ne mogu doći do izražaja. Pokretljivost je uslovljena i veštinom starešina da potpuno iskoriste sposobnosti i mogućnosti jedinica i da vešto upravljaju vatrom. Dakle, stvarni stepen pokretljivosti jedinice zavisi od raznovrsnog i često protivrečnog delovanja mnogih faktora. Pokretljivost također zavisi od oblika oružane borbe koji se primenjuje. U opštenarodnom odbrambenom ratu, na primer, u kojem se u principu

napadna operacija sastoji iz skupa raznovrsnih bojeva u zahvatu fronta i u pozadini neprijatelja, snažno su stimulirani objektivni uslovi za postizanje visokog stepena taktičke i operativne pokretljivosti.

Vatra je takođe jedan od glavnih faktora koji danas ima izvanredan značaj za postizanje visokog tempa napada, jer predstavlja osnovno sredstvo za uništenje neprijatelja. To se pre svega odnosi na nuklearno oružje kao najmoćniji izvor vatre kojom mogu da se trenutno unište najraznovrsniji ciljevi, da se neprijatelju nanese veliki gubici i da se brzo promeni odnos snaga na određenim pravcima. Time nuklearno oružje ne samo odlučujuće utiče na ishod borbe već omogućuje da se postiže veoma visok tempo napada. U kojoj će se meri ono iskoristiti zavisi i od toga kakve su jedinice (oklopne, motorizovane i sl.) namenjene za eksploataciju učinka atomske eksplozije, na kakvom je zemljištu eksplozija izvršena, na kojoj visini i sl. Pored nuklearne vatre, kao vodeće u opštoj strukturi savremene vatre, ističu se i avijacijska i artiljerijska.

Međutim, postojanjem nuklearnog oružja ne umanjuju se značaj i uloga vatre ostalih sredstava. Štaviše, neće biti retki primeri kad će se samo vatrom klasičnog naoružanja uspešno voditi borba. Konačno, nuklearna, kao i svaka druga vrsta vatre, dolazi do najpunijeg izražaja u kombinaciji sa ostalim vrstama vatre i u uslovima primene najcelishodnijih snaga i manevra za njenu eksploataciju, sem ostalog, i radi ostvarivanja što višeg tempa napada.

Sa aspekta aktuelnosti, pitanje uticaja vatre na tempo napada je od takvog značaja da zahteva zasebnu obradu. To je ujedno i osnovni razlog što je u okviru ovog izlaganja samo najavljeno uz nekoliko najopštijih konstatacija.

Kombinovana dejstva na frontu i u pozadini neprijatelja u okviru napadnih bojeva i operacija u opštenarodnom odbrambenom ratu pojavljuju se kao jedan od prvorazrednih faktora u razrešavanju problema tempa napada. Raznovrsne taktičke i operativne jedinice u pozadini neprijatelja neosporno će neposrednim i posrednim sadejstvom snagama s fronta ubrzavati tempo operacije, bilo da je reč o neposrednom taktičkom i vätrenom sadejstvu u ovlašivanju pojedinim objektima, bilo u razbijanju i uništavanju elemenata protivničkog borbenog porotka, bilo u čvrstom držanju pojedinih slobodnih teritorija, rejona ili objekata do pristizanja snaga s fronta itd. Osim toga, u pojedinim napadnim operacijama mogu taktički i operativni vazdušni desanti da budu jedan od značajnih faktora u opredeljivanju tempa napada.

Kombinacija podesnih i usklađenih manevra takođe utiče na tempo napada. U suštini radi se o tome da će tempo napadnog boja i operacije, kao i do sada, odlučujuće, a često i presudno, zavisiti od delovanja subjektivnog faktora (komandovanja). Konačno, u napadnom boju i operaciji mogu biti obezbeđene sve druge pretpostavke za postizanje visokog tempa napadnog boja i operacije pa da delimično ili suštinski ne dođe do izražaja upravo zbog slabog delovanja subjektivnog faktora.

Upornost i organizovanost neprijateljskog otpora. Kao i u dosadašnjim operacijama, tempo napadnog boja i operacije zavisice od upor-

nosti i organizovanosti neprijateljevog otpora. Drugim rečima, to znači da će — i onda kad se obezbede svi ostali uslovi — postizanje visokog tempa napada zavisiti i od toga kako dejstvuje neprijatelj — branilac.

Pri predviđanju tempa napada u napadnom boju i operaciji u slučaju kad su zadovoljeni svi uticajni faktori, treba polaziti i od ocene da li su u sastavu kopnenih snaga glavni nosilac napadnog boja ili operacije oklopne snage, oklopne i pešadijske u približnom odnosu, ili samo pešadijske. U prvom slučaju, može se pledirati na znatno viši, u drugom na manji, a u trećem, prirodno, na najniži tempo napada.

Tempo napada u taktičkoj i operativnoj dubini branioca. U celini uzevši, najčešće se može računati, kao i do sada, na viši tempo napada u operativnoj nego u taktičkoj dubini. Međutim, apsolutiziranje stvari svugde pa i u ovom slučaju ne daje odgovor na problem. Naime, treba računati sa izrazitom neravnomernošću u pogledu ostvarivanja tempa napada po danima i pravcima, kako u taktičkoj tako i u operativnoj dubini branioca.

Konačno, valja istaći da su i norme u pogledu tempa napada koje se susreću kod inostranih oružanih snaga, u prvom redu vodećih nuklearnih, veoma različite. Zavisno od toga da li se radi o pešadijskoj, mehanizovanoj ili oklopnoj diviziji predviđa se dnevni tempo napada od 15 do 100 km. Naravno, reč je o manevarskom zemljištu, o višestrukoj nadmoćnosti u nuklearnoj vatri i, u suštini, o povoljnim meteorološkim uslovima. Predviđa se da će u nepovoljnim zemljišnim i meteorološkim uslovima tempo napada biti manji za jednu trećinu do jedne polovine. Takođe, nailazi se na pojave da oružane snage jedne zemlje predviđaju eventualnoj protivničkoj strani mnogo viši tempo napada nego što ga i ona sama predviđa, ili obratno.

Na bazi izloženih činjenica može se izvući ovaj opšti zaključak: *sigurno je da će tempo napadne borbe, boja i operacije u svim oblicima savremenog rata (frontalnom, partizanskom i opštenarodnom odbrambenom) biti mnogo viši nego u proteklom ratu, ali je sigurno da će slika njegovog kretanja biti još šarolikija i protivurečnija nego do sada i da će i ubuduće konkretno predviđanje, planiranje i ostvarivanje tempa napada biti »odmeravani« u svakoj konkretnoj taktičko-operativnoj i operativno-strategijskoj situaciji, i to na bazi konkretne analize, procene i uticaja svih faktora koji u svojoj međusobnoj povezanosti opredeljuju tempo napada.*

Pukovnik Stevo SUNAJKO

Tempo napada u savremenim (atomskim) uslovima zavisice od čitavog niza uticajnih faktora i elemenata objektivnog i subjektivnog karaktera. Međutim, pošto je u pitanju diskusija o tom problemu zadržaću se samo na nekoliko bitnih faktora koji uslovljavaju sporiji ili brži tempo u napadnoj operaciji.

Obaveštajno-izviđačka služba u pripremi operacije i kroz sve njene faze prikuplja i daje komandovanju na raspolaganje što realnije podatke o grupisanju i namerama neprijateljskih snaga na čitavoj dubini zone napada. Od tačnosti tih podataka zavisice donošenje realne odluke o

grupisanju sopstvenih snaga i sredstava, ideja manevra, borbeni zadaci jedinica i njihovo međusobno sadejstvo po prostoru i vremenu. Naime, to je jedan od uslova kojim se obezbeđuje da borbeni poredak trpi što manje izmena u toku dejstava, čime se omogućuje da se tempo ne smanjuje. A ako već mora da se menja borbeni poredak, komandovanje treba da obezbedi da se i u tim uslovima postigne, odnosno održava, neophodan tempo. Obaveštajno-izviđačka služba može biti na visini svojih zadataka ako su njeni organi na svim stepenima komandovanja snabdeveni (povezani) što boljim tehničkim sredstvima veze i popunjeni stručnim ljudima, kako u organima komandi tako i u izviđačkim jedinicama. Od toga zavise njihova efikasnost i brzo podnošenje podataka, a komandovanje može blagovremeno da reaguje raznim sredstvima na postupke i namere neprijatelja u toku borbenih dejstava, čime se stvaraju uslovi za brži tempo napada sopstvenih snaga. Ukoliko je komandno mesto komandanta jedinice koja izvodi operaciju bolje opremljeno savremenom elektronskom i drugom tehnikom, utoliko će izviđačka služba odigrati veću ulogu i biti efikasnija.

Oklopne jedinice, posebno veće tenkovske formacije (brigade — divizije), postaju sve više najefikasniji elemenat u borbenom poretku operativnih jedinica ne samo u napadu već i u odbrani. Sastavljene od tenkova, oklopnih borbenih i drugih transportera, samohodne ili motorizovane artiljerije i drugih jedinica, one sve više postaju sposobne za manevre i prodore u taktičku i operativnu dubinu. Ta njihova osobina dolazi još bolje do izražaja kad su podržane jakim avijacijskom i raketnom vatrom, odnosno kad im sadejstvuju vazdušnodesantne i druge jedinice u pozadini neprijatelja. Oklopne jedinice su posebno pogodne na onim operacijskim pravcima (zonama ravničastih područja) u čijem će se zahvatu upotrebljavati atomska borbena sredstva, jer ih oklop znatno štiti ne samo od udarnog i toplotnog talasa već znatno smanjuje i efekat treće komponente atomske eksplozije — zračenja, pa su veoma pogodne za sadejstvo i eksploataciju atomske vatre. Imajući u vidu to, kao i odgovarajuća formacijska i organizacijska rešenja, može se slobodno reći da oklopne jedinice postaju osnovni nosilac tempa napada u savremenoj borbenoj operaciji. Ali, s obzirom na njihovu veliku osetljivost na dejstva iz vazduha, komande operativnih jedinica imaju veliku odgovornost i obavezu da ih zaštite od avijacijsko-raketne vatre. Ovaj zadatak je od naročite važnosti u fazi pripreme operacije, dok su oklopne jedinice prikupljene u užem ili širem rejonu koncentracije.

Borbene i druge mogućnosti savremene avijacije su ogromne i stalno rastu. Zato je ona u stanju da najefikasnije doprinese realizovanju predviđenog tempa napada u određenoj operaciji. Brzim prodorom u dubinu odbrane radi udara po vatrenim položajima neprijateljskih raketnih sredstava, aerodromima, vatrenim položajima artiljerije većeg dometa i kalibra, komandnim mestima i centrima veze, operativnim rezervama, kao i izviđanja za račun sopstvenih jedinica itd., avijacija je u stanju da znatno smanji sposobnost neprijatelja za davanjem otpora i da samim tim doprinese ubrzavanju tempa napada sopstvenih snaga. Kada su oklopne jedinice u određenoj fazi operacije osnovni nosilac tempa napada, avijaciji pripada velika uloga u zaštiti njihovog borbenog poretka u fazi pripreme operacije, razume se, pored drugih sredstava PAO i u sadejstvu s njima.

Da bi svojom podrškom uticala na održavanje brzog tempa napada tenkova i oklopne pešadije, artiljerija mora neprekidno pratiti vatrom i pokretom borbeni poredak jedinica u napadu. Takav zadatak može najbolje i bez ozbiljnog zastoja izvršiti prvenstveno samohodna artiljerija, zbog svojih poznatih osobina. No, ukoliko se ne raspolaže samohodnom artiljerijom može se obezbediti uspešna vatrena podrška i ubrzati tempo napada planskom podelom vatreneh zadataka između tenkova, prateće artiljerije i artiljerije za podršku (motorizovane), avijacije i atomskih projektila.

Grupisanje snaga, manevar i iznenađenje također znatno utiču na postizanje brzog tempa napada. Napad se može izvoditi i pri jednakom opštem (brojnom) odnosu snaga pod uslovom da napadač raspolaže većom vatrehom moći i da je pokretljiviji, jer su time veće i njegove operativne mogućnosti. Štaviše, jaka vatrena moć, posebno u atomskim sredstvima i avijaciji, može znatno popraviti nepovoljan odnos u ostalim snagama, omogućiti da se na težištu dejstava izvrši proboj i slabijim snagama, kao i da se drže slabije opšte rezerve u korist jačine prvog ešelona. Ako se raspolaže nuklearnim sredstvima u dovoljnoj količini, može se pomoćni udar zameniti atomskom vatrehom i preći u gonjenje neposredno sa polaznog položaja za napad posle jake atomske pripreme, s tim što prvi borbeni ešelon treba da bude sastavljen od oklopnih snaga. Velikim porastom manevra vatrehom (posebno atomskom) i pokreta i vatre oklopnih snaga, porastao je i značaj operativnog iznenađenja. Pod uslovom da se izvrši brza ali jaka priprema i primeni više jednovremenih i uzastopnih napada na više pravaca, onemogućuje se braniocu da planski izvodi odbranu, odnosno manevar. (Poznato je da su Nemci radi postizanja iznenađenja i brzog tempa napada upotrebljavali brzopokretne jedinice u sastavu I ešelona kojima su vršili vrlo duboke prodore kroz odbranu protivnika).

Pretpostavlja se da će se početkom napadne operacije borbeni poredak jedinica udaljavati od reiona pozadinskih jedinica i ustanova tempom od 15, 20, 30 pa i više kilometara dnevno. Procenat gubitaka u ljudstvu i tehničkim sredstvima biće vrlo veliki kao posledica sve veće primene razorne atomske, artiljerijske i protivtenkovske vatre. Gubici, razumljivo, ozbiljno utiču na tempo napada, jer se putem njih smanjuju borbena sposobnost i moral jedinica, posebno kad su u pitanju gubici brzopokretnih jedinica, kao glavnog nosioca zamaha operacije. Ni najbogatije zemlje ne mogu zamisliti da svu uništenu ili oštećenu tehniku zamenjuju doturom nove iz proizvodnje. Isto tako, nemoguće je zamisliti da se opravka oštećene tehnike oslanja samo na sistem stabilnog remonta u pozadini, uhodanog u mirno doba. Zato i jedinice tehničke službe moraju u ratu biti brzopokretne, što znači da raspolažu pokretljivim radionicama koje se brzo razvijaju i odgovarajućim alatom i tehničkim uređajima da bi i pod najtežim uslovima mogle brzo i efikasno opravljati tehnička sredstva. Međutim, ako tehničke jedinice — radionice (i kad su brzopokretne) ne budu dovoljno obezbeđene rezervnim delovima, neće moći efikasno uticati na tempo napada. Naime, one neće biti u stanju da brzo i solidno opravljaju oštećena tehnička sredstva i vraćaju ih u borbeni poredak jedinica. Dobro opremljene tehničke jedinice mogu vršiti opravke oštećenih sredstava i u bližoj pozadini borbenog poretka, odnosno na mestu oštećenja dotičnog sredstva, te tako

smanjiti gustinu komuniciranja na ionako uskim, zakrčenim i oštećenim putevima.

U dinamičnoj napadnoj operaciji borbeni poreci jedinica sve se više udaljavaju od vojnoteritorijalnih skladišta na koja su pre toga (u odbrani) bili oslonjeni i vode borbu na teritoriji koju je privremeno osvojio i držao neprijatelj. Normalna pojava u toj fazi biće i česti prekidi saobraćaja zbog razorne moći savremenih vatrenih sredstava. Sve to otežavaće blagovremen dotur materijalnih sredstava radi pothranjivanja borbenog poretka i ubrzavanja tempa napada. U ovakvim uslovima izuzetan značaj dobivaju pokretne vozeće i noseće rezerve kod pozadine taktičkih jedinica. Pri razmatranju i rešavanju ovog problema, neobično važnog za stvaranje uslova za pokretljivost jedinica, mogućna su razna rešenja. Jedno od njih je povećanje broja bojevog kompleta municije i dnevnih obroka suve i neprikosnovene hrane prvog ešelona, odnosno drugog ešelona i rezervi pre njihovog uvođenja u borbu. Povećanjem se neće opteretiti borci, već će se osamostaliti za dejstva kroz čitavu jednu fazu operacije. Razume se, takva odluka zahteva da se taktičkim jedinicama dodeli i odgovarajući broj transportnih sredstava. Ne treba zaboraviti ni pozitivno iskustvo iz drugog svetskog rata u vezi sa doturom kad su armijske transportne jedinice doturale materijalna sredstva čak i na 5 km udaljenosti iza prvih borbenih linija, što je bio slučaj kod jedinica Sovjetske armije. Ovakva i druga rešenja su od velikog značaja za pravovremeno snabdevanje, a posebno za brz tempo napada. Ako se operacija izvodi na teško prohodnom zemljištu, zaprežni, tovarni i nosački transport igraće i te kako važnu ulogu, bilo da postane osnovni (za konkretnu situaciju), bilo dopunski vid dotura. Helikopterske jedinice zauzimaće vrlo važno mesto u doturu potreba u određenim zemljišnim uslovima. I najzad, korišćenje mesnih izvora hrane i ostalog biće jedan od dopunskih načina za brzo snabdevanje u napadnim operacijama.

Broj mrtvih i ranjenih u pojedinim etapama operacije biće znatno veći nego u drugom svetskom ratu. Evakuacija ranjenika i bolesnika biće otežana zbog zakrčenih i porušenih puteva. Zato će ljudi moći da se pravovremeno leče ako se primeni neposredna evakuacija od mesta ranjavanja (prikupljanja) do rejona rasporeda sanitetskih ustanova. Ovakav postupak biće nužan pre svega za onaj deo ranjenika koji zbog stepena ranjavanja ne mogu čekati da se sanitetske ustanove premeste bliže frontu. Svi ostali ranjenici treba da sačekaju dolazak brzopokretnih ambulanti sa stručnim sanitetskim ekipama koje će organizovati lečenje na pogodnim mestima u neposrednoj blizini borbenih poredaka, koristeći formacijska i mesna sredstva. Efikasna evakuacija i brzo lečenje predstavljaju jedan od izvora popune jedinica i način da se ubrzaju borbena dejstva. Time što će svaki vojnik biti snabdeven prvim zavajem i obučen u njegovoj primeni umnogome će se smanjiti broj onih koji će duže izostati iz borbe, odnosno smanjiće se priliv ranjenika u ambulante.

Organizacijski proces u fazi pripreme i u toku cele operacije može se pozitivno ili negativno odraziti na operaciju u celini ili na pojedine faze, odnosno na tempo napada. Pojava sve novijih oružja stalno potencira mogućnost iznenađenja počev od taktičkih do strategijskih razmera. Zato se u pripremama operacija u novim uslovima ne mogu ni

zamisliti višednevne analize obostrane situacije po rodovima i službama putem dugih referata i predloga organa komande kao što je to bilo u drugom svetskom ratu. Osim toga, teško je na svim stepenima komandovanja planirati i izvoditi sadejstvo. Zato se od starešina u štabovima zahteva da brzo shvate bitne karakteristike situacije, da iz njih brzo oforme kratke predloge kao osnovu za odlučivanje, da zamisli i odluke što manje pišu, već da ih brzo i pregledno unose na radne karte i šeme. No, to više komandante (komande) ne oslobađa obaveze da precizno odrede opšti cilj operacije ili boja, pravce i zadatke, dok će se nižim komandantima i komandama prepuštati da izaberu način izvršavanja zadatka (mada im se i to neće uvek prepuštati, na primer, ako je predviđena primena određenog manevra). Skraćivanjem vremena za organizacijski proces u komandama operativnih i većih združenih jedinica stvoriće se dovoljno vremena za rad komandama, komandantima i komandirima taktičkih jedinica. Ukoliko starešine na ovim komandnim stepenima potpunije shvate ciljeve i zadatke i sami odrede način njihova izvršenja na što većoj dubini, utoliko će se, pored ostalog, obezbediti i veća pokretljivost jedinica i inicijativa potčinjenih, odnosno ubrzaće se tempo napada. Ovaj se problem osetno pojavljuje i u mirnodopskoj obuci na zajedničkim vežbama.

U eri primene nuklearnih borbenih sredstava znatnu ulogu imaju i ozbiljni naponi na usavršavanju tehničkih sredstava komandovanja radi skraćivanja vremena za pojedine poslove u procesu rada komandi na pripremi napada i u toku dinamike napadnog boja. Primena elektronskih računara i određenih tehničkih sredstava za praćenje situacije vodi automatizaciji upravljanja, odnosno omogućava komandantima da brzo donose odluke o vremenu nanošenja udara po važnim ciljevima u sistemu odbrane neprijatelja.

Nije na odmet pomenuti i neka druga sredstva koja će uticati na brzinu izveštavanja, odnosno donošenja i izdavanja naređenja. Uslovi savremene borbe (rastresitost i brzina dejstva) sve više sužavaju mogućnost ličnog kontakta između potčinjenog i pretpostavljenog, čak i na nižim stepenima komandovanja radi izmene misli o situaciji i izdavanja naređenja. U savremenim uslovima ne može biti uspešnog komandovanja u borbi ukoliko se naređenja ne izdaju preko sredstava veze (fonijom, kao najefikasnijim sredstvom). Međutim, radio-sredstva zahtevaju da sve starešine ovladaju preciznim, kratkim i jasnim komandnim jezikom bez kojeg ne može biti reči o brzini u komandovanju ni kad se poseduju sredstva veze odličnih kvaliteta. Brzi pokreti trupa i tehničke osobine (domet) radio-sredstva znatno će uticati na premeštanje komandnog mesta i centra veze, odnosno pravovremenost i pravilnost pri premeštanju KM i CV uticaće na tempo napada time što će starešina moći da neprekidno prati obostranu situaciju i izdaje odgovarajuća naređenja. Zato sistem komandovanja (broj komandnih mesta i centra veze) mora biti tako organizovan i tehnički opremljen, da nikad ne dovodi u pitanje vezu sa potčinjenima za vreme premeštanja. Osim toga, neposredno uz komandante treba da se stalno nalaze stručni organi komande radi brzih proračuna i davanja kratkih predloga za usklađivanje dejstava (sadejstva) rodova. Svi navedeni i drugi elementi u vezi sa organizacijom komandovanja igraće znatnu ulogu u realizovanju tempa napada.

UTICAJ NUKLEARNOG ORUŽJA NA TEMPO NAPADA

Pukovnik *Ivan FRANKO*

Opšte je mišljenje da će se operacije u eventualnom ratu, pored izmenjene opšte fizionomije, razlikovati od onih u II svetskom ratu i brzinom dejstva, dubinom i tempom.¹ Norme koje se pri tom spominju ukazuju na to da će nesumnjivo dubina i tempo napadnih dejstava biti vanredno veliki. Međutim, to ne znači da će takvi biti uvek i u svim uslovima.

Odgovor na pitanje kakav se tempo i dubina napadnih dejstava mogu očekivati na pojedinim ratištima, vojištima i pravcima i u pojedinim fazama rata može se dobiti samo konkretnom analizom svih faktora koji ga u određenoj situaciji uslovljavaju. Ti faktori, koji će uticati na veći ili manji tempo i dubinu napada, veoma su raznovrsni i različite vrednosti i značaja u pojedinim situacijama. Neki najznačajniji, koji se neposredno odnose na nuklearna dejstva (u ovim razmatranjima obradili bi uticaj nuklearnih sredstava na tempo napada, a ostale faktore tretirali bi u onoj meri koliko su u neposrednoj vezi sa nuklearnim dejstvima), bili bi: nuklearna sredstva (količine, vrste i mogućnosti za njihovu upotrebu, da li ih imaju obe strane ili samo jedna, odnos u tim sredstvima); pokretljivost i sposobnost eksploatacije nuklearnih udara kako sa stanovišta brzine, tako i zaštite od dejstva neprijateljskog i sopstvenog nuklearnog oružja (ona se postiže, pored ostalog, i primenom oklopnih, mehanizovanih i motorizovanih jedinica); podrška savremene avijacije, prevlast u vazduhu i odnos u avio-snagama; zemljište i njegov uticaj na primenu nuklearnih borbenih sredstava; organizacija i formacija jedinica i njihova sposobnost za dejstvo pod uslovima upotrebe nuklearnog oružja; da li se rat vodi na sopstvenoj ili na teritoriji protivnika i u vezi s tim način i obim upotrebe nuklearnih sredstava; moralno-politički faktor, tj. borbena vrednost jedinica u subjektivnom smislu.

Pored navedenih, na tempo napada utiču i razni drugi faktori, npr. period rata, vrsta rata (lokalni i opšti), upotreba hemijskih i bioloških sredstava, organizovanost i spremnost državne teritorije i pozadine jedinica za nuklearni rat, itd.

Iz navedenog potvrđuje se da su ti faktori veoma brojni i različiti po svom karakteru i vrednosti u pojedinim uslovima i samo na osnovu analize njihovog pojedinačnog i ukupnog uticaja u svakoj konkretnoj situaciji može se sagledati tempo napada, odnosno mogućnosti da se realizuje željena brzina borbenih dejstava.

---

¹ U vojnoj literaturi navodi se da će se dubina i tempo napada divizije (pešadijske, motorizovane, oklopne) kretati od 20 do 40 km na dan, napad korpusa u trajanju od 3 do 7 dana kretao bi se na dubini od 70 do 150 km, a napadna operacija armije u trajanju 3 do 10 dana zahvatila bi dubinu od 150 do 300 km; ne isključuje se ni mogućnost postizanja tempa od 60 do 100 km dnevno, naravno, pod povoljnim uslovima.

Osnovna pitanja upotrebe i uticaja nuklearnih sredstava na tempo napada, čija je obrada neophodna, bila bi: opšti odnos u nuklearnim sredstvima, mogućnosti primene u raznim uslovima i uticaj tih sredstava na povećavanje ili usporavanje tempa napada; problem eksploatacije nuklearnih udara i mogućnosti da im se suprotstavi; uticaj zemljišta na primenu i eksploataciju nuklearnih udara i uticaj na povećanje i usporavanje tempa napada. U daljem razmatranju posebno će se obraditi uticaj ovih faktora na tempo napada kad se dejstva odvijaju na ravničastom i manevarskom zemljištu, a posebno na brdsko-planinskom zemljištu i to kod jednostrane i obostrane upotrebe nuklearnih sredstava.

Na ravničasto-manevarskom zemljištu. Kad se danas govori o visokom tempu napada, ima se u vidu, pre svega, dejstvo na ovakvom zemljištu, jer ono u najvećoj meri omogućava upotrebu savremene tehnike.

Upotreba nuklearnih sredstava na takvom zemljištu ima svoje karakteristike koje omogućavaju njihovu svestraniju i efikasniju primenu. U tom smislu ističemo sledeće: olakšano je otkrivanje i praćenje ciljeva za nuklearne udare svim sredstvima izviđanja, a posebno iz vazduha (izuzetak bi bili veliki pošumljeni rejoni); izbor i uređenje vatrenih položaja sredstava za lansiranje nuklearnih projektila, kao i njihova zaštita su lakši, a olakšan je i manevar tim sredstvima (što je od velikog značaja ako se ima u vidu potreba za čestim premeštanjem); pošto će napadač u operativno-taktičkoj dubini primenjivati pretežno nuklearne eksplozije u vazduhu, manja je verovatnoća da bi došlo (zbog reljefa) do neplanskih površinskih eksplozija usled mogućeg skretanja po pravcu i visini (time je i veća verovatnoća da i napadač ne bi izazvao neželjena rušenja i kontaminacije većih razmera); rušenja, požari i kontaminirani rejoni nastali usled površinskih i vazdušnih eksplozija, manje utiču na tempo napada, jer postoje veće mogućnosti za njihovo savlađivanje i obilazak; lakše se otklanjaju mnoge posledice nuklearnih udara (pomeranje, izvlačenje i smena jedinica, raščišćavanje, lokalizacija požara, eventualna dekontaminacija zemljišta, itd.); eksploatacija nuklearnih udara omogućena je u najvećoj mogućoj meri, jer se mogu masovno upotrebiti oklopne i mehanizovane jedinice, vazdušni desanti, avijacija i ostala savremena tehnika, a upotrebom takvih jedinica, snaga i sredstava postiže se najveća mogućna brzina dejstava, uz maksimalnu zaštitu ljudstva od dejstva nuklearnog oružja; zemljište omogućava brzu koncentraciju i dekoncentraciju snaga, pa se ciljevi za nuklearne udare brzo pojavljuju i nestaju.

Iz navedenog proizilazi da na ravničasto-manevarskom zemljištu celishodna upotreba nuklearnih sredstava, uz ostale povoljne uslove, pruža napadaču velike prednosti i u najvećoj meri utiče na tempo napada.

Razmotrićemo prvo slučaj (koji bi u eventualnom ratu bio najverovatniji) kad i napadač i branilac raspolažu nuklearnim sredstvima i kad je njihova upotreba predviđena. Napadna dejstva u ovom slučaju karakterisaće veliki tempo i dinamičnost. Tempo napada i upornost odbrane pre svega će zavisiti od uzajamnog odnosa u nuklearnim sredstvima, od obima nuklearne podrške. Postoji (u stranoj vojnoj literaturi) gledište da se kod nadmoćnosti od 4:1 u nuklearnim sredstvima (u ko-

rist napadača) može ići u napad i kad su ostale snage i sredstva izjednačeni. Naravno, taj odnos će biti još povoljniji ako napadač obezbedi i potrebnu nadmoć u avijaciji, sa dovoljno oklopnih i mehanizovanih jedinica. U ovakvim uslovima nadmoćnost u živoj sili nije najznačajnija, a pretpostavlja se da bi bio mogućan visok tempo napada.

Napadač bi svoja nuklearna sredstva koristio za udare po čitavoj dubini odbrane protivnika s ciljem da je neutrališe i stvori uslove za što dublji i što brži prodor svojih oklopnih i mehanizovanih jedinica, uz široku upotrebu vazдушnih desanata i snažnu podršku avijacije. Ciljevi nuklearnih udara u operativno-taktičkoj dubini prvenstveno bi bila nuklearna sredstva i sredstva lansiranja branioca (napadač bi nastojao da prvo njih otkrije i uništi ili neutrališe); zatim: prvi ešeloni branioca; drugi ešeloni i rezerve; oklopne i protivoklopne snage; aerodromi; artiljerijske i raketne grupe i ostale snage i sredstva podrške; komandna mesta i sistem veza; pozadinske jedinice i ustanove sa materijalnim rezervama i putevima dotura i evakuacije. Istovremeno čitava pozadina branioca može biti izložena nuklearnim udarima radi posredne podrške napada i povećanja tempa i dubine. Ciljevi tih udara mogu biti: aerodromi branioca u većoj dubini; saobraćajni i drugi značajni objekti u dubljoj pozadini; naseljena mesta, privredni i politički centri (radi postizanja materijalnih i psiholoških posledica); operativne i strategijske rezerve u većoj dubini, itd. U vezi sa udarima na čitavoj dubini ograničenje u upotrebi nuklearnih sredstava može predstavljati činjenica da li se borbena dejstva napadača odvijaju na sopstvenoj, na teritoriji saveznika ili na teritoriji branioca. O ovome će se u svim slučajevima morati voditi računa, a to će imati uticaja u tom smislu što će napadač (na svojoj i savezničkoj teritoriji) biti ograničen u izboru ciljeva, pogotovo ako se radi o naseljenim mestima ili vojnim ciljevima u njihovoj blizini.

Pored pravilne i uspešne primene nuklearnih sredstava, za postizanje visokog tempa i dubine napada značajna će biti i sposobnost napadača da maksimalno iskoristi rezultate nuklearnih udara. Najznačajniji činioci u tom smislu će biti oklopne i mehanizovane jedinice i avijacija sa vazдушnim desantima. Masovna upotreba oklopnih i mehanizovanih jedinica, usklađena sa nuklearnim udarima i vazдушnim desantima, daće najveće rezultate. Ove jedinice imaju, u uslovima kada se upotrebe nuklearna sredstva, dvostruku vrednost: s jedne strane, njihovom pravilnom upotrebom postiže se maksimalna brzina², čime je omogućen i visok tempo napada, pa se može duboko prodreti u operativnu dubinu branioca, izvršiti rasecanje njegove odbrane i postići odlučujuće uspehe; s druge strane, živa sila u tim jedinicama je u znatno većoj meri zaštićena od radiološke kontaminacije i radioaktivnog zračenja, te vazдушnih i površinskih (slučajnih i planiranih) eksplozija. (Smatra se da će, u odnosu na nezaštićenu pešadiju, ljudstvo na motornim vozilima primiti dva puta manje doze zračenja pod istim uslovima, u transporterima do pet puta, a u tenkovima do deset puta.) To znači

² Smatra se da je borbena brzina savremenih srednjih tenkova na suvom i tvrdom zemljištu 8 do 10 km/č, na mekom i blatnjavom zemljištu 6 do 8 km/č i poledici 4 do 5 km/č a po noći i magli 2 do 3 km/č.

da upotrebom tih jedinica napadač može vršiti nuklearne udare po ciljevima na prednjem kraju odbrane i te udare odmah da eksploatiše. Takođe je moguće dejstvo u neposrednoj blizini rejonu nulte tačke, tj. u samoj »breši« i to neposredno posle udara. U rejonima zaostale radijacije na zemljištu (indukovana radijacija), kao i u slučaju nailaska na kontaminirane zone, moguće je njihovo brzo savlađivanje i obilazak, bez izlaganja ljudstva velikim dozama zračenja i bez zastoja. Avijacija će, pored toga što je veoma značajan činilac za povećanje tempa napada, imati i značajnu ulogu u otkrivanju i praćenju ciljeva za nuklearne udare, utvrđivanje rezultata tih udara i izvršenje udara svojim sredstvima.

Time što i branilac raspolaže nuklearnim sredstvima, osnovni faktori koji daju silinu i brzinu napadu (nuklearna borbena sredstva, oklopne i mehanizovane jedinice, avijacija i vazdušni desanti) postaju cilj nuklearnih udara branioca. To nameće napadaču znatna ograničenja i probleme u njihovoj upotrebi.

Nuklearna sredstva napadača i sredstva za njihovo lansiranje biće glavni cilj nuklearnih udara branioca. To će prisiliti napadača da pokloni veću pažnju izboru, uređenju i čestom menjanju njihovih vatretnih položaja, merama zaštite i obezbeđenja, i, u izvesnom smislu, ograničiće mu slobodu njihove najcelishodnije upotrebe.

Pored nuklearnih sredstava ciljevi nuklearnih udara branioca biće i one snage koje omogućavaju maksimalnu eksploataciju nuklearnih udara, a to su opet oklopne i mehanizovane jedinice, avijacija i vazdušni desanti napadača. To će onemogućavati veće koncentracije oklopnih i mehanizovanih jedinica, pre i u toku napada, iziskivati veće snage za pothranjivanje napada i smenu jedinica, a vazdušni desanti mogu biti brzo uništeni. Udari branioca po aerodromima napadača mogu znatno smanjiti intenzitet avio-podrške napada.

Pored udara po pomenutim ciljevima, branilac može na pogodnim pravcima i rejonima da pojača sistem prirodnih i veštačkih prepreka nuklearnim zaprečavanjem — primenom nuklearnih mina. Time može naneti napadaču velike gubitke u vreme i na mestu koje je on izabrao, da izvrši velika razaranja i stvori velike kontaminirane prostorije. Vazdušnim i površinskim eksplozijama po objektima u dubljoj pozadini napadača može uticati na operativno i materijalno pothranjivanje napada. Naravno da će branilac (kao i napadač) kod toga morati da donekle vodi računa na čijoj se teritoriji odvijaju borbena dejstva, te kakve posledice mogu nastupiti po civilno stanovništvu.

Problemi zaštite žive sile, radiološke kontrole borbene zone i dekontaminacije žive sile i tehničkih sredstava dobijaju za napadača i branioca poseban značaj. Masovna radiološka kontaminacija snaga i sredstava napadača, koja može nastupiti od nuklearnog zaprečavanja i površinskih eksplozija branioca, može stvoriti mnoge probleme napadaču, kao i braniocu.

Iz navedenog proizilazi da je u uslovima obostrane upotrebe nuklearnih sredstava branilac u mogućnosti da na takvom zemljištu izvodi uporniju odbranu. Tempo napada, odnosno upornost odbrane, zavisiće

prvenstveno od odnosa u nuklearnim sredstvima i odnosa u ostalim snagama i sredstvima, kao i od umešnosti jedne ili druge strane da ova sredstva najcelishodnije upotrebi. Pod pretpostavkom da taj odnos ne bude u celini i u pojedinim elementima suviše na štetu branioca, tempo napada neće biti tako visok kao u slučaju kada samo napadač raspolaže nuklearnim sredstvima i mogao bi se kretati u granicama od 25 do 50 km dnevno.

U uslovima kad bi napadač bio inferiorniji u nuklearnim sredstvima od branioca, željeni tempo i uspeh u napadu mogao bi se ostvariti, pre svega, najcelishodnijom upotrebom tih sredstava, zatim ostalim poznatim postupcima u borbenom dejstvu (iznenadna i brza koncentracija jedinica i materijala na težištu napada, »prilepljivanje« uz braniočev borbeni poredak, brza dekoncentracija po probodu odbrane, vešto korišćenje zemljišta, noći i loših meteoroloških uslova — kad je dejstvo nuklearnim oružjem otežano, brzo prikupljanje i uvođenje rezervi, a sve to uz pretpostavku da se obezbedi nužna nadmoćnost u živoj sili i vatretnim sredstvima, kao i prevlast — bar taktička u vazduhu). Napadu u ovim uslovima, sem ako nije izraz krajnje nužde, pristupiće se ako postoji povoljan operativni položaj i povoljna opšta situacija na frontu, kad se u neprijateljevoj pozadini nalaze snage koje mogu s uspehom da sadejstvuju napadaču, kad je moral branioca, usled raznih okolnosti, poljuljan, i sl.

Najveći tempo napada mogao bi se na ravničasto-manevarskom zemljištu postići pod uslovom kad bi samo napadač raspolažao nuklearnim sredstvima, no ovo je i najmanje verovatan slučaj. U ovim uslovima ne bi bio od posebnog značaja odnos u živoj sili, no napadač bi u svakom slučaju trebalo da raspolaže dovoljnim brojem oklopnih i mehanizovanih jedinica, kao i ostalom tehnikom, radi brze eksploatacije učinaka nuklearnih eksplozija, kao i da ostvari najnužniju prevlast u vazduhu. Način korišćenja nuklearnih sredstava bio bi kao u prvom iznetom slučaju (dejstvo po čitavoj dubini odbrane branioca, sa istim ciljevima — s tim što bi se glavna masa tih sredstava koristila za udare po prvim ešelonima, oklopnim i raketnim jedinicama, rezervama i aerodromima branioca, kao i po čitavoj njegovoj pozadini), a otpali bi veoma značajni ciljevi — nuklearna sredstva i lansirni uređaji. U ovakvim uslovima verovatno bi se mogao postići i tempo od 70 do 100 km na dan. (Trebalo napomenuti da će ovakve situacije u jednom opštem ratu biti dosta retke i da će i branilac raspologati sa više ili manje nuklearnih sredstava ili imati posrednu ili neposrednu nuklearnu podršku svojih saveznika).

Smatram da je napad bez nuklearnih sredstava, kada istima raspolaže i branilac, u ovim uslovima malo verovatan, pa stoga taj slučaj nećemo razmatrati.

Na brdsko-planinskom zemljištu. Iz dosadašnjeg izlaganja proizilazi da se visoki tempo napada može postići kada su u osnovi ispunjena dva uslova: potrebna nadmoćnost u snagama i savremenim borbenim sredstvima i kada postoje mogućnosti za njihovu najcelishodniju upotrebu. Borbenā dejstva na brdsko-planinskom zemljištu u tom smislu imaju

mnoge specifičnosti.³ Za nas je ovaj problem od osobitog značaja, zato što je od ukupne površine naše zemlje 55% ravničasto i sa brdima do 500 m, a 45% je brdsko-planinskog karaktera. Ovome treba dodati da se brdsko-planinsko zemljište pretežno nalazi u centralnom delu zemlje, što ima svoj strategijski i operativno-taktički značaj. (U ovom pogledu veoma je značajan i položaj Slovenije.)

Upotreba nuklearnih sredstava i mogućnost eksploatacije njihovog dejstva ima na ovom zemljištu svoje specifičnosti, koje mogu uticati na dubinu i tempo napada, odnosno na upornost i čvrstinu odbrane. Neke najznačajnije bile bi: kanalisnost dejstava duž dolina i komunikacijskih pravaca upućuje na to da se nuklearni ciljevi mogu brže »stvoriti«, otkriti i uništiti;⁴ ukoliko napadač ili branilac raspolažu sa dovoljno brdskih i planinskih jedinica i celishodno ih upotrebljavaju, otkrivanje i praćenje ciljeva za nuklearne udare je teže, s obzirom na konfiguraciju i skoro redovnu pošumljenost zemljišta; mogućnosti za izbor, uređenje i obezbeđenje vatrenih položaja jedinica i sredstava za lansiranje nuklearnih projektila ograničene su, a takođe je otežan pokret i manevar tim sredstvima u taktičkom i tehničkom smislu; mogućna verovatna skretanja po visini i po pravcu mogu dovesti (zbog konfiguracije zemljišta) do neželjenih površinskih nuklearnih eksplozija, čije bi se posledice ogledale, pre svega, u stvaranju prepreka od rušenja i radiološke kontaminacije, na pravcima i rejonima predviđenim za dejstva i manevar jedinica; zbog pojačanog dejstva nuklearnih eksplozija u vazduhu se mogu uopšte očekivati veće prepreke u dolinama i na komunikacijskim pravcima; zbog poteškoća ili nemogućnosti da se brzo otklone, savlađuju ili obidu raznovrsne prepreke nastale usled nuklearnih eksplozija, one dobijaju mnogo veći značaj nego na ravničastom i manevarskom zemljištu (kao prepreke, pogotovo u dolinama, tesnamicima i na komunikacijskim pravcima, javljaju se: rušenja u rejonu nulte tačke kod vazdušnih a osobito površinskih eksplozija, povezana sa radiološkom kontaminacijom visokih intenziteta; u pošumljenim rejonima pored većih zona sa oborenim drvećem, koje, takođe, predstavljaju prepreke, može doći do požara većih razmera; kontaminirane prostorije i zone većih ili manjih razmera i intenziteta); eksploatacija nuklearnih udara, čak i kad branilac primeni »klasična« sredstva odbrane i zapre-

---

³ To se odnosi, pre svega, na one formacije koje su namenjene za dejstvo na ravničasto-manevarskom zemljištu, odnosno na formacije savremenih armija velikih sila kod kojih se broj motornih vozila (borbenih i neborbenih) kreće u mehanizovanim i oklopnim divizijama od oko 2.000 do 5.000. Te armije i nemaju mnogo jedinica namenjenih za dejstvo na brdsko-planinskom zemljištu već predviđaju da se postojeće jedinice podese i osposobe za dejstva na takvom zemljištu.

⁴ Treba napomenuti da se prilikom razmatranja tempa napada u savremenoj vojnoj literaturi najčešće tretiraju borbena dejstva na ravničasto-manevarskom zemljištu, što je razumljivo ako se imaju u vidu verovatna glavna ratišta na kojima će glavne snage tražiti odlučujuća rešenja. Stoga u literaturi i nema toliko radova i određenih problema o tempu napada, specifičnosti upotrebe i dejstva savremenih borbenih sredstava na brdsko-planinskom zemljištu.

čavanja, nije najčešće moguća oklopnim i mehanizovanim jedinicama, već se traže odgovarajuće jedinice sposobne za dejstvo u tim uslovima; veliki značaj dobijaju taktički i operativni vazdušni desanti i jedinice osposobljene za dejstvo u pozadini protivnika; »klasično« i nuklearno zaprečavanje u dolinama, tesnacima i na komunikacijskim pravcima imaju vanredno veliki značaj i uticaj na eksploataciju nuklearnih udara napadača i tempo napada; otklanjanje posledica nuklearnih udara je obimnije, složenije i teže, što se posebno odnosi na manevar jedinica, raščišćavanje (dolina, tesnaca, pošumljenih rejona), gašenje i lokalizaciju požara, na zbrinjavanje i dekontaminaciju žive sile i borbene tehnike; upotrebom odgovarajućih jedinica i primenom odgovarajućih postupaka, kao i dejstvima u pozadini napadača, odbrana može biti mnogo upornija i aktivnija i u uslovima kada branilac ne raspolaže nuklearnim sredstvima.

Osim navedenih karakteristika, pretežno negativnih za napadača, ima i nekih koje mogu pozitivno uticati na tempo napada, kao što su: braniočeve snage takođe su grupisane i kanalisane, pa bi taktički efekat nuklearnih udara po braniočevim snagama bio veći; iz istog razloga potreban je manji broj nuklearnih projektila; efekat nuklearnih udara mogle bi uspešno da eksploatišu jedinice koje dejstvuju u pozadini branioca, itd.

Iz navedenog proizilazi da upotreba nuklearnih sredstava na takvom zemljištu ne mora dati napadaču takve prednosti kao na ravničasto-manevarskom zemljištu, a branilac je u mogućnosti da i, u slučaju kada samo napadač njima raspolaže, organizuje i pruži mnogo uporniju i aktivniju odbranu. Stoga prevladava mišljenje da bi u tim uslovima tempo napada bio mnogo manji nego na ravničastom i manevarskom zemljištu i bio bi sličan onome u II svetskom ratu, te bi se kretao i od 6 do 8 km na dan. Smatramo da bi branilac, koji raspolaže nuklearnim sredstvima, u tim uslovima u većoj meri mogao uticati na smanjenje tempa napada. Nije isključeno da, kod povoljnog odnosa snaga i sredstava i povoljne operativno-taktičke situacije, prelazi u napad i strana koja ne raspolaže nuklearnim sredstvima — ali taj slučaj ovde nećemo razmatrati.

Kao uopšte u napadu i u ovom slučaju napadač mora biti nadmoćniji i u snagama i sredstvima. Veliki značaj imaju nuklearna sredstva, mada smatram ne u toj meri kao na ravničasto-manevarskom zemljištu, jer će njihova upotreba od strane napadača, kao što je izneto, biti donekle ograničena. Stoga veći značaj dobija odnos u »klasičnim« snagama i sredstvima a posebno u onima koja omogućavaju eksploataciju nuklearnih udara odnosno njenom suprotstavljanju, kao što su: avijacija, vazdušni desanti, brdske i planinske jedinice, jedinice u pozadini branioca, PVO, PDO, i sl.

Napadač će nuklearna sredstva i u ovom slučaju upotrebljavati na čitavoj dubini, na sličan način i po istim ciljevima, kao i na ravničasto-manevarskom zemljištu. Kod toga će u znatno većoj meri morati voditi računa da na pravcima nastupanja sopstvenim udarima ne iza-

zove neželjene posledice koje mogu usporavati brzinu napada. Stoga može i odustati od nuklearnog udara po nekom cilju — objektu (npr. u tesnacu, dolini i njihovoj neposrednoj blizini), odnosno može ih tući drugim sredstvima. Verovatno da će u manjoj meri vršiti nuklearne udare po prednjem kraju i po snagama u neposrednom dodiru, a u većoj po ciljevima u dubini, kao što su: rezerve i drugi ešeloni branioca, oklopne i protivoklopne jedinice, artiljerijske i raketne grupe, komandna mesta, aerodromi i sl. Prvenstveni cilj nuklearnih udara biće braniočeva nuklearna sredstva, a značajni će biti udari po sredstvima, jedinicama i ustanovama pozadine branioca, kao i putevi i saobraćajni objekti. Udari po političkim, privrednim, saobraćajnim i drugim značajnim centrima imaće osobiti značaj, jer će napadač, pored moralnih i psiholoških posledica, nastojati da izolira i paralizira pozadinu branioca na duži period, onemogućujući manevar i pothranjivanje snaga na frontu. Stoga može primeniti po tim ciljevima površinske eksplozije, kao i nuklearne mine, pomoću ubačenih i ostavljenih jedinica. Nuklearni udari radi pripreme i podrške vazдушnih desanata imaće, takođe, veliki značaj.

U eksploataciji nuklearnih udara težište neće biti na oklopnim i mehanizovanim jedinicama, što stavlja napadača u nepovoljniji položaj i u smislu brzine napada, i u pogledu zaštite žive sile od sopstvenih nuklearnih udara, i od udara branioca. Ove jedinice će se u ograničenoj meri upotrebljavati duž pravaca, u kotlinama i dolinama i sl. Obim i način njihove upotrebe biće uslovljen zemljištem i činjenicom da li branilac i u kojoj meri raspolaže nuklearnim sredstvima. Glavnu ulogu u eksploataciji nuklearnih udara i razvijanju tempa napada odigraće usklađena i celishodna upotreba brdskih, planinskih i za tu svrhu prilagođenih jedinica, vazдушnih (helikopterskih) desanata taktičkog i operativnog značaja, ubačenih i ostavljenih jedinica u pozadini branioca. Radiološko izviđanje napadnih pravaca po čitavoj dubini imaće takođe velik značaj, jer ono mora blagovremeno da otkrije radiološke prepreke da bi se preduzele mere za njihovo savlađivanje i obilazak, što je u ovom slučaju znatno teže. Ovo utoliko više, ukoliko branilac upotrebljava nuklearna sredstva za zaprečavanje i površinske eksplozije po napadačevoj dubini. Osnov zaštite žive sile od posledica sopstvenih i nuklearnih udara branioca neće biti u brzini i oklopu, kao na ravničastom zemljištu, već na korišćenju sredstava lične zaštite. Poznato je da je dejstvo pod zaštitnim sredstvima otežano, ograničeno i usporava borbena dejstva žive sile. To će biti posebno značajno ako branilac upotrebom nuklearnih sredstava stvara velike kontaminirane prostorije. U tom slučaju za napadača će se postaviti i problem smene i dekontaminacije jedinica, koji može u tim uslovima biti znatno teži. Da bi obezbedio željeni tempo, napadač će morati da posveti posebnu pažnju problemu raščišćavanja na pojedinim pravcima, u tesnacima, naseljenim mestima, pošumljenim rejonima i sl., kao i problemu gašenja i lokalizacije požara. Kod raščišćavanja treba imati u vidu da će to biti prepreke radiološki kontaminirane, ponekad visokih intenziteta, što će veoma usporavati i otežavati radove.

Ukoliko branilac ima povoljniji odnos u nuklearnim sredstvima, biće u mogućnosti da brzo »ugasi« napad ili da znatno smanji njegov tempo. On može, pored udara po nuklearnim sredstvima, koncentracijama napadača, njegovim kolonama, rezervama, pozadinskim jedinicama i ustanovama i sl., da, pomoću površinskih eksplozija i nuklearnih mina, nanese napadaču znatne gubitke i efikasno zapreči znatna prostranstva. Površinske eksplozije primenjivaće, pod povoljnim uslovima, po dubini i na bokovima rasporeda napadača, po jedinicama, ustanovama u pozadini, tesnacima i saobraćajnim objektima i sl., da bi stvorio prepreke rušenjem i kontaminacijom velikih razmera i intenziteta. Time istovremeno postiže izolaciju bojišta, prekida saobraćaj, onemogućava i otežava manevar, masovno kontaminira živu silu, materijalna sredstva i zemljište i tako slabi i parališe silinu napada. Nuklearnim minama postižu se isti, pa i veći rezultati. Njihova je prednost što se mogu lako postavljati na željenom mestu i aktivirati u predviđeno vreme, mogu se upotrebiti kod prednjih delova a i u dubini rasporeda napadača (kada se nalaze u tesnacima, koncentrisane na predviđenom mestu ili objektu za rušenje, kao npr. na mostu, tunelu i sl.).

I iz iznetog, iako su razmatranja i jednostrana i nepotpuna, očigledno proističe zaključak da tempo napada zavisi od mnogih faktora i da samo njihovo maksimalno ukupno delovanje može dati željene rezultate, tj. visok tempo napada.